

COLONEL ZAGORIȚ CONSTANTIN

Ino. A. 57.521.

234 306

Luptele lui Mihai Viteazul
cu Polonii
în toamna anului 1600

Extras din „Revista Istorică”,
anul XXVI, N-1 4-6, 1940.

„DATINA ROMÂNEASCA”, VALENI-DE-MUNTE / 1940.

Luptele lui Mihai Viteazul cu Polonii în toamna anului 1600

I.

Trăim timpuri atât de turburi și de amenințătoare, încât niciun mijloc nu este de prisos spre a pune națiunea română în stare de a lupta cu tot sufletul de care a dat dovadă de-a lungul veacurilor și de a pune în evidență imperativele naționale ale timpului de față.

Unul din aceste mijloace este amintirea împrejurărilor în care Mihai Viteazul a apărât țara în contra Polonilor în toamna anului 1600, și mai ales felul în care acest mare conducător politic și militar al neamului nostru a înțeles să ducă atunci lupta pentru apărarea pământului strămoșesc.

D. N. Iorga, în marea cuvântare ținută în ziua de 8 Noiembrie 1939 în sala Teatrului „Moldavia” din Buzău¹, a arătat în cuvinte pe care d-sa știe să le aleagă în momentele grele prin care a trecut și trece neamul nostru, care sînt îndatoririle momentului present, și, amintind luptele duse de Mihai Viteazul în Octombrie 1600 între Buzău și Ploești contra Polonilor cari năvăliseră în Țara-Românească, a arătat că Marele Voevod al Uniții Naționale trăiește încă în sufletul poporului nostru contra oricui, oricît de puternic ar fi, și chiar dacă nu am fi siguri de victorie, -- și aceasta, de oare ce neamul românesc așa a luptat în toate timpurile și numai așa s'a putut menține pe acest pământ și a putut să ajungă a-și realiza unitatea națională, iar popoarele, care nu au știut să lupte, și nu și-au apărât pământul strămoșesc, au dispărut și continuă să dispară, sau trăiesc în robie.

De aceia eu, reconstituind, acum treizeci de ani, într'o lucrare

¹ Publicată în revista *Cuget Clar*.

aparte luptele purtate de Mihai Viteazul în anul 1600, și fiind chemat, de d. N. Iorga să merg în ziua de 8 Novembre din acest an și să arăt pe teren cum s'au desfășurat aceste lupte, mă socotesc dator să arăt prin scris, din nou, modul cum s'au petrecut aceste lupte, care din nenorocire sînt foarte puțin cunoscute.

II.

În Octombrie 1599 Mihai Viteazul, plecînd din Ploești cu oștirea sa, a pătruns în Ardeal pe drumul văii Teleajenului, al Muntelui Craiu și al Buzăului superior, spre a stabili acolo suveranitatea Împăratului Rudolf contra nobilimii ardelenne care își călcase jurămîntul față de acest Împărat.

La 28 Octombrie s'a dat lupta de la Șelimber, lîngă Sibiu, în care Mihai a înfrînt oastea lui Andrei Báthory, rămînînd stăpîn pe Ardeal.

La 1-iu Novembre el a intrat în Alba-Iulia, de unde a început să guverneze Ardealul în numele Împăratului, alături de oarecare delegați trimeși de Împărat pe lîngă dînsul.

Mihai a guvernat Ardealul cu dreptate și cu omenie, precum și cu deplină credință față de Împărat, așa cum el jurase în biserica de la Mănăstirea Dealului, în fața delegaților Împăratului și în fața mormintelor tatălui său Pătrașcu-cel-Bun și bunicului său Radu, și el nu pretindea decît să fie lăsat să guverneze această provincie cu aceleași drepturi ca și Andrei Báthory, — și aceasta pe basa izbînzii sale militare de la Șelimber.

În Maiu 1600, adică după o jumătate de an, Mihai Viteazul a pătruns în Moldova prin Oituz, și, după un șir de izbînzi militare fulgerătoare contra oștilor moldovenești, care au trecut de partea lui pe cîmpul de luptă, a adăogat și țara Moldovei la domeniul său.

În luna Iulie din același an, după ce a lăsat în Suceava o locotenență domnească și o garnisoană, în frunte cu o parte din cei mai faimoși generali ai săi, s'a înapoiat în Ardeal.

La 8 Septembrie, a dat lupta de la Mirislău, în care a fost înfrînt de Bastă, unit cu nobilii ardeleni, cari l-au atacat, dacă nu din ordinul, cel puțin cu consimțămîntul, Împăratului, așa cum se arată în Cronica Buzeștilor, încorporată în Anonimul Cantacuzinesc. Căci iată ce se spune în această cronică:

„Iar Împăratul Rudolf, nemțesc, dacă văzu pe Mihai-Vodă că se desparte de el, foarte se îngrijă, și socotia cum că-i va

face scădere de Împărăție Mihai-Vodă. Și socoti Împăratul cum va face: cu putere și cu armă să sară și să scoată pe Mihai-Vodă din Ardeal“.

În realitate, nu era adevărat că Mihai Viteazul voia să se despartă de Împărat și „să-i facă scădere de Împărăție“, călcîndu-și astfel jurămîntul, ci el voia numai, după cum am spus, Ardealul cu aceleași drepturi cu care guvernase această provincie Andrei Báthory, de la care el o cucerise prin arme.

„În lupta de la Mirislău“, — spune Mihai Viteazul în memorialul său către Împăratul Rudolf —, „nu mă luptăiu, după cum eram datat, ca în contra inamicului natural, aprinzînd pe ai miei cu cuvîntul și cu exemplul meu și susținînd însumi prima lovire a inamicului, ci, văzînd înaintea-mi oaste creștină, mi se muie inima, și nu susținuiu după datina mea primul atac, ci mă trăseiu înapoi“...

III.

În același timp cu atacul lui Basta și al nobilimii ardeleni, marele cancelar al Poloniei, Ioan Zamoyski, pe lîngă care se refugiase Sigismund Báthory, precum și Ieremia și Simion Movilă, trecea Nistrul și intra în Moldova cu o puternică armată (circa 40.000 de luptători încercați), cu scopul de a înscăuna pe aceștia din urmă: pe primul în Scaunul Moldovei, iar pe cel de-al doilea în al Țării-Românești, și „a isprăvi odată cu Mihai Viteazul, care se lăudase către sangeacul de Tighinea că vrea să devie rege al Poloniei“, după cum însuși Zamoyski declară într-o scrisoare a sa către contele Radziwiłł.

După lupta de la Mirislău, Mihai Viteazul s'a retras prin Făgăraș și Brașov, spre a intra în Țara-Românească pe drumul Buzăului, după ce se va fi unit cu ajutoarele pe care i le aducea din Țara-Românească fiul său Pătrașcu, precum și cu trupele pe care le lăsase în Moldova, și care, retrăgîndu-se din fața lui Zamoyski, intrau în Ardeal prin Oituz; dar mai ales se îndreptase spre Brașov, spre a ieși cît mai de grabă și cît mai înainte în calea lui Zamoyski. Fusese, la un moment dat, vorba chiar ca Mihai Viteazul să se îndrepte prin Oituz, spre a ieși înaintea lui Zamoyski în Moldova, dar, pentru că acesta ajunsese la Trotuș, la 1-iu Octombrie, pe cînd Mihai Viteazul în acest timp abia era ajuns la Brașov, Mihai a renunțat la acest plan și a trecut munții

în Țara-Românească spre a ieși înaintea lui Zamoyski către Buzău și Focșani.

Faptul că Mihai Viteazul, de și avea la Brașov o armată mică, abia 10.000 de oameni, și de și era ieșit de curînd dintr'o înfrîngere grea, nu-și pierduse curajul și mergea înaintea unui dușman mult superior, însemnează că el înțelegea să-și îndeplinească fără preget datoria pe care o avea față de neamul său și de pămîntul țării sale, așa cum și-o făcuseră înaintașii săi în toate timpurile, începînd cu Dacii.

La 3 Octombrie Mihai se găsea cu tabăra la Sîmpietru (Nord-Est de Brașov), unde depunea din nou jurămînt de credință față de Împărat, de și nu călcase acest jurămînt, dar îi fusese cerut din nou de Basta și de delegații imperiali din tabăra acestuia.

La 7 Octombrie se găsea în drum peste munți, fără să știm în ce loc anume, iar la 10 Octombrie se afla cu tabăra la Rătești (mănăstirea Rătești), în valea Buzăului, la douăzeci și doi de kilometri Nord de orașul Buzău, de unde scria lui Basta o scrisoare datată „1600, hodie Martis“ (Marți, 3, 10, sau 17 Octombrie, probabil 10), „datum ad possessionem Resesz positis“.

Din această scrisoare se deduce că Mihai Viteazul, neputînd să atace pe Zamoyski prin Oituz în Moldova, a folosit drumul imediat următor spre a ieși în calea Polonilor, și a mers destul de răpede, de oare ce a străbătut distanța Sîmpietru-Rătești prin Muntele Craiu, Drajna, Posești, Zeletin, Bîsca, Cislău, Rătești, o sută patruzeci de kilometri, în plus urcarea și coborîrea crestei principale a Munților Carpați (1440 m.), în șase zile (4, 5, 6, 7, 8 și 9 Octombrie), adică mergînd încontinuu și făcînd în medie cîte douăzeci și cinci de kilometri pe zi, ceia ce înseamnă că a mers foarte răpede. Nu mai vorbim că, dacă Mihai Viteazul s'a găsit la 7 Octombris în Munții Buzăului, probabil în munții văii Buzăului superior, de unde a scris în acea zi o scrisoare datată „1600, 7 Octobris, ex castris în montibus Bodza positis“, regiune care se găsește la circa o sută de kilometri de Rătești, aceasta înseamnă că a executat în zilele de 8, 9 și poate și 10 Octombrie cel puțin cîte 33 de kilometri pe zi, plus urcarea și coborîrea munților. *Deci Mihai Viteazul a mers cu dorința arzătoare de a ieși cît mai răpede și cît mai nainte în împlinirea lui Zamoyski, care-i încălcase pămîntul sfînt al țării, și a-i da lupta,*

Polonii, cari se găsiseră la 6 Octombore la Focșani, ajunseseră la 9 Octombore la Buzău, străbătind distanța dintre aceste două orașe, — optzeci de kilometri, — în două-trei zile, adică douăzeci și șapte—patruzeci kilometri pe zi, probabil spre a ajunge la râul Buzău înaintea lui Mihai Viteazul.

Mihai, sosit în ziua de 10 Octombore la Rătești, văzînd că nu a putut ajunge înaintea Polonilor în calea lor la trecerea râului Buzău, spre a da lupta contra acestora sprijinit pe acest râu, a hotărît să ocupe înălțimile dintre râul Buzău și râul Cricov și să dea lupta sprijinit pe aceste înălțimi. În acest scop a trecut imediat cu armata în valea Cricovului superior, probabil în regiunea Lapoș, Valea Hughiului, unde și-a așezat castrele și de unde adresează lui Basta o scrisoare datată „1600, 12 Octobris, ex castris în vale Kirko positis“. Cred că Mihai Viteazul și-a așezat castrele în această parte a văii Cricovului, de oare ce Zamoyiski, descriind luptele care au urmat, arată că „Mihai, avîndu-și castrele așezate îndărătul unui munte, își aranja armata pentru lupta pe acel munte“.

Regiunea deluroasă dintre valea Buzăului și valea Cricovului este foarte interesantă prin configurațiunea ei, și proprie pentru a sprijini operațiunile unei armate mici cu misiunea de a opri înaintarea unei armate puternice care merge din spre Buzău spre Ploiești.

Această regiune este formată din două creste puternice, îndreptate de la Est la Vest: creasta Bradul-Ciolanul, la Nord, și creasta Ciortea-Istrița, la Sud, ambele avînd înălțimea medie de patru sute m. de-asupra cîmpiilor încunjurătoare, iar înălțimea maximă în cunoscutul vîrf al Istriței, a cărui altitudine este de aproape șase sute m. de-asupra cîmpiei de la Sud. Ambele creste sînt, și sigur că au fost, acoperite în întregime cu păduri, afară de pantele de Sud ale crestei Istrița-Ciortea, care sînt, și probabil au fost, acoperite în timpul luptelor cu vii și cu livezi.

Ambele creste sînt despărțite prin văile Nișcovului și Cricovului, care curg în direcții opuse: Nișcovul spre Răsărit, iar Cricovul spre Apus. Trecerea între aceste două văi se face foarte ușor, de oare ce pragul care le desparte este înalt de abia treizeci-patruzeci m. Părțile superioare ale acestor două văi sînt legate cu valea Buzăului prin drumul Viperești-Buda, relativ ușor, și prin care cred că a trecut Mihai Viteazul cu armata sa de la Rătești,

din valea Buzăului, în valea Cricovului superior, precum și prin alte drumuri mai grele, iar cu cîmpia de la Sudul înălțimilor sînt legate prin drumurile relativ ușoare: Singerul-Valea Șcheilor și Valea Hoghiului-Jugureni, precum și prin alte drumuri, mai grele.

Modul cum s'au desfășurat luptele între Buzău și Ploești este arătat de însuși Mihai Viteazul, în memorialul pe care Marele Voevod l-a prezentat personal Împăratului Rudolf cu ocazia vizitei sale la Praga. Iată-l:

„Însă acum mă înțeția Polonul de-o parte, de altă parte mă amenințau Turcii, iar, din a treia parte, din Transilvania, năvăli Moise Secuiul, căpitanul soldaților lui Andrei Báthory. Incunjurat de dușmani atît de mulți și neîmpăcați, mă văzuî constrîns a mă retrage de-a lungul munților Țării-Românești spre Craiova și a evita sălbătăcia Polonilor, după ce două zile mă luptasem cu succes contra lor.“

Folosirea terenului și chipul cum Mihai Viteazul a condus luptele în contra Polonilor între rîul Buzău și Ploești și mai ales între Buzău și Albești (Cricovul-de-mijloc) „îl arată pe Mihai Viteazul ca pe un mare maestru în conducerea războiului. Lipsit de cultură militară scolastică, Mihai Viteazul își conducea armata prin acea intuiție militară genială care a mijit și a înflorit în mod instinctiv în sufletul și în mintea conducătorilor poporului nostru în toate timpurile, intuiție militară care se poate zice că a izvorît din chiar instinctul militar al neamului nostru“.

Așezîndu-și castelele în valea Cricovului superior, probabil cam pe acolo pe unde se găsește acum Poiana-lui-Roman, dacă nu chiar în această Poiană, acolo, între cele două creste deluroase de care am vorbit, și în mijlocul pădurilor, Mihai Viteazul, pe de o parte își avea castelele și bagajele în siguranță, iar, pe de altă parte, ușura armata de aceste impedimente, care împiedecau armata în orice fel de operațiuni, atît de apărare, dar mai ales de atac, pe care avea să le deschidă.

Ocuparea de către Mihai a înălțimilor Istrița-Ciortea, înălțimi care se ridică impunător de-asupra cîmpiei și stau în coasta drumului pe care urma să înainteze armata polonă, spre a se asigura astfel contra unor atacuri cu forțe superioare de cavalerie din partea inamicului, și mai ales atacurile repetate cu care avea să hărțuiască armata polonă în înaintarea ei spre Ploești „constituie forma de războiu cea mai potrivită față de situația militară

în care se găsea Mihai Viteazul", — adică inferior numericeste și cu deosebire inferior în oaste călare, și față de configurația terenului. „Este ceia ce militarii moderni ar numi manevra în retragere combinată cu acțiuni de hărțuială asupra flancului inamicului“.

Și, în fine, folosirea vâlcelor ripoase, care coboară de pe înălțimi și străbat cîmpia de la poalele înălțimilor, ocupîndu-le cu forțe puține, spre a opri de front înaintarea armatei polone, și contra-ofensiva (contra-atacul general), dată cu grosul armatei, care se găsea ambuscată pe înălțimi, în momentul cînd armata inamică s'ar fi desfășurat în fața apărării dinapoia vâlcelor arătate mai sus, „încoronează pe cîmpul tactic concepția manevrei în retragere adoptată de Mihai“.

„Chiar acum, în aceste timpuri de mari prefaceri și de progrese tehnice uriașe de ordin militar, un comandant nu ar putea opera altfel pe acest teren și într'o situație strategică și tactică asemănătoare.“

Mihai Viteazul, sosit în valea Cricovului superior probabil în ziua de 11 Octombrie, „nu pierde timpul nicio clipă și pornește imediat și în mod hotărît spre a ataca armata inamică“, care se afla cu grosul la Buzău, iar cu avangarda la riul „Logesber“ (identificat cu pîrăul Sărata), și care de două zile (10 și 11 Octombrie) făcea recunoașteri, spre a afla unde se găsește armata romînă, care se găsisese, după cum știm, în ziua de 10 Octombrie, în valea Buzăului, la Rătești, și care acum dispăruse înăuntrul dealurilor.

Fiind inferior numericeste, și lupta urmînd să se dea în plină cîmpie, „Mihai Viteazul hotărăște ca primul atac să-l dea noaptea, și anume în noaptea de 11-12 Octombrie, adică în noaptea chiar care a urmat zilei în care a sosit în valea Cricovului superior“.

Luțea cu care Mihai Viteazul a dat acest atac, adică în noaptea zilei următoare după plecarea din Rătești, ne îndreptățește să credem că el a trimes de la Rătești numai tabăra și bagajele în valea Cricovului superior, iar el cu armata a coborît direct valea Buzăului de la Rătești spre Sărata în cursul zilei de 11 Octombrie, negreșit executînd marșul, ascuns, prin pădurile și prin satele destul de numeroase care se găsesc prin aceste părți de loc, spre a da astfel lovitura în noaptea de 11-12 Octombrie;

„atît ardea el de dorința și nerăbdarea de a lovi și pedepsi pe dușmanul care îi încălcase moșia strămoșească“.

„În acest scop, — spune cronicarul Spontoni, — „Mihai Viteazul poruncește lui Baba-Novac ca în toată taina și cu toată graba să se ducă spre inamic și să năvălească asupra lui cu toată bravura posibilă, iar Mihai, nu departe, să-l urmeze și să facă același lucru, ducînd cu ei întreg cîmpul polon prin faptul că ar fi făcut o spărtură în Poloni“.

În adevăr lovitura dată de Baba-Novac în cursul nopții a fost atît de puternică, „încît soldații avangărzii polone, fiind surprinși cu puțină regulă militară și de pază, și luînd armele confus (zăpăcit), au fost puși pe fugă“, și, venind și Mihai cu ai săi în faptul zilei, în ajutorul lui Baba Novac, se purtară atît de vitejește, încît văzură avangarda lui Zamoyski pusă pe fugă și neputîndu-se opri decît la adăpostul grosului armatei polone, care se pusese în marș în dimineața de 12 Octombree.

După această ispravă, care sigur că avea ca scop să impresioneze pe Poloni și să li scadă moralul, Mihai Viteazul s'a retras pe înălțimile crestei Istrița, la Sud de satul Pietroasa, de unde a început să-și pună în aplicare manevra în retragere și de hărțuială pe care o proiectase.

În cursul zilei de 12 Octombree, armata polonă a înaintat la Vest de vâlceaua Sărata, și armata romînă a dat lupte succesive, după normele arătate mai sus, la cele două vâlcele care coboară din înălțimile pe care sînt așezate satele Pietroasa și Breaza.

În ziua de 13 Octombree lupta s'a dat la vâlceaua „Năienilor“, la Sud de satul „Naghenia“ (Năieni), cu participarea întregii armate romîne și a întregii armate polone. În această luptă, în cîmpia înapoia vîlcelei a ocupat poziția Baba-Novac, cu trupele de supt comanda sa, iar pe înălțimile de la Răsărit de vale a ocupat poziția restul armatei romîne, supt comanda personală a lui Mihai.

Polonii, fiind oarecum preveniți din luptele precedente de cele ce aveau să se întîmple, au atacat trupele din vale, comandate de Baba-Novac, făcînd față, în același timp, și spre dreapta, spre înălțimile ocupate de grosul armatei romîne, ba chiar atacînd și în această direcție.

Zamoyski, în descrierea pe care o face acestei lupte, afirmă că a învins pe Romîni, pe cari i-ar fi urmărit pînă în tabără.

În realitate lupta, care a ținut toată ziua, s'a terminat nedecisă, și Zamoyski a fost nevoit să-și pună tabăra, seara, lângă satul Săhăteni, cum însuși recunoaște, adecă jos în cîmpie, departe de înălțimile pe care s'a dat lupta, și înapoia cîmpului de luptă.

În cursul zilei de 14 Octombree s'au dat lupte mai întâiu cu forțe slabe, și de o parte și de alta, pe vâlcelele Tohăneanca, ce coboară înălțimile de la satul Tohani, și Budurasca, ce coboară din înălțimile pe la Vadul Săpat, iar ciocnirea principală s'a dat în împrejurimile satului Ceptura, „unde iarăși a luat parte întreaga armată a lui Mihai“, care, spune Zamoyski, își ambuscaseră armata la baza munților, printre niște vii și în dosul unui șanț“, adecă înapoia vâlcelei care coboară din dealuri în fața acestui sat.

În urma luptei de la Ceptura din ziua de 14 Octombree, luptă a cărei descriere nu o avem, „Mihai Viteazul cu armata sa s'a retras în lăuntru al celui munte“, după cum afirmă Zamoyski în descrierea sa. Tot în ziua de 14 Octombree Mihai comunica lui Basta: „Eu și cancelariul polon, unit cu Sigismund Báthory și cu Ieremia Movilă, sîntem numai la două mile departe unul de altul; oastea mea se hărțuiește zilnic cu el“.

În zilele de 15, 16, 17 și 18 Octombree, Zamoyski, neștiind unde se găsește Mihai, și probabil temîndu-se de vre-o cursă, s'a oprit la riul Cricov.

În acest timp, Mihai Viteazul „pregătește bătălia decisivă“, pe care a hotărît să o dea cancelariului polon, și care decurgea în mod firesc în urma luptelor de hărțuială pe care Mihai le dăduse în retragere de la Buzău până aici, pentru slăbirea inamicului.

Locul ales de Mihai pentru această bătălie a fost la Nord de Ploești, în valea Bucovelului, loc cunoscut de mai înainte de Mihai, și unde a sosit la 18 Octombree.

În răstimpul de la 14 la 18 Octombree inclusiv, data sosirii la Bucovel, nu avem decît știri slabe asupra celor ce a făcut Mihai. Heidenstein spune în această privință: „Între acestea, la 18 Octombree Zamoyski află prin spioni că Mihai pîndește ocazia de a năvăli asupra armatei noastre“.

Lucrul cel mai de crezut este că Mihai, înțelegînd zădărnicia cererilor de ajutor, s'a retras momentan din luptă spre a-și organiza și întări armata prin noi recrutări; căci, cu toate că în ultima scrisoare către Basta spune că nu poate ținea piept Polo-

nilor, dacă nu i se trimet ajutoarele pe care Basta se angajase să i le dea, cu ocazia împăcării din tabăra de la Simpietru, totuși îl vedem rînduindu-și armata la Bucovel pentru bătălia decisivă. Vaillant, vorbind de retragerea lui Mihai spre Ploești, după izvoare care nu-mi stau la îndemînă, adaugă: „Il fait de nouvelles levées“.

Situația din acest interval de timp este întru cîtva mai clar redată în scrisoarea lui Mihai, dată din „castrele de la Teleajen“; în special raporturile cu Basta sînt puse în adevărata lor lumină. Astfel scrie Mihai: „Am primit scrisorile d-voastră, în care îmi spuneți că acum Cancelariul Poloniei atinge ținuturile Munteniei, ca și cînd d-voastră n'ați fi știind că de mult Cancelariul cu armata sa este în Muntenia, în stăpînirea noastră, în care devastează și incendiază. Eu v'am mai scris și înainte, dar acum știu sigur că oamenii pe cari îi pusesem la post în strîmtorile munților, au desertat. Nu știu ce însemnează aceasta. Atîția oameni ce am trimes la d-voastră nu s'au mai întors. Altă cale nu știu pe care să comunic cu d-voastră. În scrisoarea de acum, d-voastră îmi scrieți să am grijă luătoare-aminte ca nu cumva inamicul să ne apuce pe neașteptate; de aceasta ne vom îngriji noi; dar d-voastră ați putut înțelege din scrisorile noastre că am fost odată în fața inamicului. Am avut între noi hărțuieli; armatele noastre s'au retras. Iar acum inamicul tinde spre Tîrgoviște din cauza ajutorului d-voastră, iar noi îl urmărim puțin cîte puțin, și nu de departe.“

Atît din această scrisoare, cît și din documentul intern pomenit (publicat de I. Bogdan, în „Prinos Sturdza“ și dat de Mihai din aceleași castre), că se vede la Mihai, care dăduse acuma ochi cu Poloniei, și-i cunoștea bine forțele și comandamentul, o puternică speranță de a învinge pe Poloni. Rîndurile din menționatul document sînt cu totul vitejești. După ce se intitulează, în aceste vremi de nenorocire, „Domn a toată Țara-Românească și al Ardealului și al Țării Moldovei“, și după ce spune că are „de dat acum războiu Leșilor și Moldovenilor și Tatarilor și Turcilor“, el urmează: „*Și va da bunul Dumnezeu să zdrobesc pe vrăjmașii miei supt picioarele Domniei Mele*“.

Și la Bucovel, ca și în regiunea deluroasă dintre Buzău și Cricov, dar altfel decît în aceasta, terenul are o configurație foarte interesantă.

În regiunea Ploești, dealurile, spre deosebire, pe de o parte, de regiunea Țirgoviștii și de regiunea Albești-Buzău, unde ele se țin lipite de munți, se termină brusc asupra cîmpiei, iar, pe de altă parte, e o deosebire față de regiunile Țirgoviște-Vîrciorova și Buzău-Focșani, unde dealurile, tot înlanțuite de munți, se pierd treptat în planul cîmpiei: aici, în jurul Ploeștilor, dealurile pierd legătura cu munții și, constituindu-se supt forma unor insule deluroase, încing în spre Nord-Est-Nord-Nord-Vest și Vest orașul Ploești cu un fel o linie de forturi, dispozitiv care probabil a atras atenția Marelui Voevod, care își căuta un cuib de sama sa, la înălțimea artei sale militare și potrivit scopurilor sale de războiu.

Între dealurile izolate din jurul Ploeștilor era unul căruia Mihai Viteazul obișnuia să-și încredințeze soarta în timpul marilor restriți care se abăteau asupra țării. „Poziție naturală puternică”, — spune însuși Zamoyski, — „unde era obișnuit să se retragă în fața forțelor turcești și tătărești, și nu numai că se apăra de ei prin avantajile acestui loc, dar încă îi păgubia notabil”: „luogo diletto di Micaele” („locul drag lui Mihai”) „și cunoscut pentru strîmtorile și pădurile sale, potrivite pentru curse” („apta insidiis”), adaugă raportul de la râul „Iolason”.

Acest deal este constituit din două splendide creste deluroase: Dealul Mare (creasta de la Nord de comuna Valea Călugărească) și Dealul Gilmeia (creasta dintre Boldești și Hîrsa), paralele și îndreptate de la Est la Vest, și dintr'un platou, Podul Chilieii (sau al Podenilor), care, unind ca printr'o scoabă cele două creste, închide basinul izolat al pîrăului Bucovel, despărțit de masa regiunii deluroase dintre Teleajen și Cricov prin depresiunea Podenilor.

Valea Bucovelului, nu atît croită prin puterea și mărimea apelor pîrăului, cît prin distanțarea de formație geologică a dealurilor Gilmeia și Dealul Mare, este foarte largă, mai cu deosebire la unirea sa cu valea Teleajenului.

Matca pîrăului Bucovel, de și nu largă, dar avînd traseul întortochiat și cu malurile înalte de 2 sau 4 metri și rîpoase, formează un obstacol serios și care nu se poate trece decît prin cîteva locuri.

Terasele diluviale, una superioară și alta inferioară, care îmbracă poalele celor două dealuri, fiind rătuzate de cursul Teleajenului, închid gura văii Bucovelului prin două maluri, foarte potrivite

pentru apărare față de armele acelor timpuri, dînd naștere unui adevărat cîmp retranșat natural.

Pîrăul Bucovel, tăindu-și valea în corpul terasei superioare, dă naștere pe dreapta sa unui mal înalt de zece-doisprezece m., împins mult spre Sud și cu pante foarte răpezi, și deci proprii spre a servi de razim unei linii de apărare cu fața la Răsărit, de-a curmezișul drumului Albești-Valea Călugărească-Ploești, și avînd flancul stîng sprijinit pe dealurile basinelui Bucovelului.

Păduri mari au acoperit pînă în timpul din urmă (1865) relieful acestui dispozitiv de dealuri, afără de coastele sudice ale dealurilor Gîlmeia și Dealul Mare, care au fost acoperite din timpuri foarte vechi cu vii și cu livezi, ca și coastele de Sud ale crestei Istrița-Ciortea.

Pe terasa inferioară de la gura văii și basinel Bucovelului, înaltă de șase m., și care îmbracă albia Teleajenului din sus (Apus) de Bucov, terasă foarte ușor de apărat pentru armele acelor timpuri, Mihai Viteazul își construise o tabără permanentă, după cum vom vedea mai la vale, în care Marele Voevod al Unității Naționale își aduna și își instruia armatele în vederea operațiilor care priviau Moldova și Ardealul, și de unde a pornit în toamna anului 1599, — acum trei sute patruzeci de ani, — să cucerească Ardealul.

Zic: Mihai Viteazul și-a ales acest loc spre a da bătălia decisivă Polonilor, cari pătrunseseră în țară și cari fuseseră slăbiți și înfricoșați prin luptele de hărțuială dintre Buzău și Cricov.

Dispărut în munți, la Ceptura, Mihai Viteazul a venit la Bucovel probabil prin depresiunea Podenilor, care este o prelungire spre Apus a văii Cricovului superior, iar din dreptul satului Măgurele a coborît valea Teleajenului la Bucovel. Aceasta dovedește că Mihai Viteazul a folosit linia de comunicație formată de văile Nișcovului și Cricovului superior și continuată prin depresiunea Podeni, ca linie de manevră în flancul drumului moldo-valah pe care înainta Zamoyski, iar de pe această linie, pe care își purta impedimentele oștirii, cobora în calea Polonilor spre a li deschide lupta. Operațiune splendidă și care ni arată pe Mihai Viteazul, nu numai ca pe un mare comandant, dar ca pe un perfect cunoscător al pămîntului țării sale pe care îl folosia fără greș în serviciul apărării țării.

În ziua de 19 Octombrie, în timp ce armata polonă se găsea

la rîul Cricov, sau fiind acum în drum spre Ploești, Zamoyski „a aflat prin spioni că Mihai Viteazul pîndește ocazia de a năvăli asupra armatei polone“, după cum arată cronicarul Heidenstein.

Asupra locului unde s'a dat lupta, s'a crezut mult timp că Mihai Viteazul a ocupat cu armata sa o poziție înapoia rîului Teleajen. În urma cercetărilor minuțioase pe care le-am făcut pe teren, și confruntînd formele terenului cu diferitele descrieri asupra mersului luptei, am ajuns la concluzia că Mihai Viteazul a ocupat o poziție pe malul terasei de pe dreapta (Apus) a pârîului Bucovel, avînd flancul drept întins pînă pe capul de Sud al terasei, pe care se găsește în prezent biserica satului Bucov, iar flancul stîng pe micul platou de formă ovoidală de lînga cătunașul Gura Bucovelului, în fața capului de Apus al Dealului Mare.

Mihai Viteazul, hotărînd s' a dea lupta în acest loc, pe de o parte și-a ales o poziție de rezistență destul de tare, prin albia întortochiată și cu malurile rîpoase ale pârîului Bucovel, prin malul terasei, greu de suit, în timp ce era apărat de linia de luptă, așezată sus pe mal, prin sprijinul pe care i-l ofereau dealurile și pădurile din spre stînga, precum și pe malul terasei de din sus (Apus) de Bucov și de pe stînga Teleajenului, unde Mihai își avea așezată tabăra și care îi apăra spatele, iar, pe de altă parte, avea puțința ca din acest loc să se răpeadă și să atace în flanc armata polonă, în cas cînd Zamcyski s'ar fi îndreptat de la Cricov (Albești) direct spre Ploești prin satele Pantazi-Berceni.

Așezat în această poziție, Mihai Viteazul își avea rezervată retragerea, și spre Nord, în sus, pe valea Teleajenului, spre Ardeal, și spre Apus, spre Tîrgoviște, putînd în același timp să primească ajutoare din ambele părți, și mai ales de la Basta, după cum am arătat mai sus.

Înfrîngerea lui Mihai Viteazul în lupta care s'a dat aici se datorește: marii inferiorități numerice a armatei românești, priceperii deosebite în conducerea războiului a lui Zamoyski, care trebuie să se știe că era un om care poseda o cultură foarte vastă militară și o mare experiență militară, precum și faptului că Mihai Viteazul nu a ocupat Dealul Mare, pe care el răzîmase flancul stîng al armatei sale, și pe care Zamoyski punînd stăpînire, a putut să atace poziția ocupată de Mihai, învăluindu-i și chiar încunjurîndu-i flancul stîng și prin aceasta amenințîndu-l să-l despartă de dealuri și să-l arunce în cîmpie, unde ar fi fost

prada ușoară a numeroasei cavalerii (Cazaci Zaporojeni și husari poloni), de care dispunea Zamoyski.

Înfrîngerea pe care Mihai Viteazul a suferit-o la Bucovel nu trebuie să întristeze și mai ales să se zică poate că Mihai Viteazul nu ar fi trebuit să deie lupta decisivă în acest loc, de oare ce, pe de o parte, aproape toți marii generali ai omenirii au suferit înfrîngeri în viața lor, ceia ce nu i-a împiedecat să dea bătălia acolo unde ei credeau de cuviință, iar, pe de altă parte, Mihai trebuia să deie bătălia decisivă contra Polonilor înainte de a ajunge în retragere la Tîrgoviște și alt loc mai bun decît acesta până la Tîrgoviște nu avea. Poate s'ar spune că Mihai Viteazul ar fi putut să dea bătălia decisivă la trecerea Teleajenului, sau la trecerea Prahovei, sau în fine la Finta, așa cum a făcut Matei Basarab, răzimat cu flancul drept pe râul Ialomița și cu flancul stîng pe platoul împădurit de la Nord de satul Frasinul și avînd frontul acoperit de pîriiașele adînci și mocirloase, Crivățul, Cristeasca și Chilianca, care ar fi încurcat lupta cavaleriei polone. Dar aceste locuri se găsesc în plină cîmpie, și Mihai Viteazul nu putea să rișce da lupta în cîmp deschis contra lui Zamoyski, care dispunea, după cum am spus, de o cavalerie foarte numeroasă. Și cîte alte considerații nu vor mai fi fost, pe care noi, cei de acum, nu le știm, care vor fi intrat în calculele lui Mihai, și de care nici nu ni putem da socoteala!

Chestia principală este că Mihai Viteazul, după o serie de lupte de hărțuială, nu a stat la îndoială de a da dușmanului care încălcase pămîntul țării o bătălie decisivă, chiar inferior numericește, așa cum se găsea, și oricare ar fi fost rezultatul —, și la aceasta îl îndemna sufletul său, așa cum el înțelegea datoria de a apăra pămîntul țării, *adecă: în orice condiții și cu orice preț.*

Modul cum Mihai Viteazul a ocupat poziția pe care i-o oferia terasa de pe dreapta Bucovelului, adecă modul cum și-a orînduit armata pe această poziție este cu totul sumar arătat în cronicile și documentele timpului.

Într'o scrisoare a Statelor Poloniei către Statele Transilvaniei se spune că „Mihai și-a distribuit armata în opt mari linii de bătaie“, — și tot în această scrisoare, precum și în descrierea luptei de către Zamoyski și în toate notificările acestuia, se spune că „Mihai și-a pus toată nădejdea în pedestrime și în uneltele de războiu“, ceia ce înseamnă ca armata romînă se compunea în

mare parte din pedestrime și tunuri și că dispunea de puțină cavalerie. Și aici este, cred, momentul de a spune că, de astă dată, armata lui Mihai era compusă în marea ei majoritate din oaste de țară, adică din ostași romini, spre deosebire de alte bătălii.

Numai Miron Costin ni dă o împărțire importantă a oștilor, dar cu totul generală, și anume că „Mihai își așezase oastea de cealaltă parte a râului, punând la aripă cavaleria, iar, la centru, păzind vadul, așezase pedestrimea.“

Din descrierile luptei însă se deduce că Mihai Viteazul și-a oprit și o rezervă, formată din cavalerie, cea ce a fost o măsură foarte bună, de oare ce, această armă fiind prin sine mobilă și putând lupta și descălecată, putea să fie dusă răpede acolo unde inamicul dădea atacul cu cea mai mare putere, sau, cum se zice acum, sfortărea principală. De altfel nici nu putea să fie așezată cavaleria chiar de la început în front, de oare ce întreaga poziție ocupată de armata română era acoperită de pădure.

În ce privește chipul cum Zamoyski a atacat poziția ocupată de armata română, însuși acesta spune că, „cercetînd poziția cea aspră și cu meșteșugire folosită, în acel loc nu se putea intra decît pe două drumuri, și acestea foarte dificile: unul printr'o vale, trebuind a trece apa, un șanț, o punte și o pădure, celălalt drum, printr'un munte, și apoi trebuia încă a mai trece apa, șanțul și pădurea“. Cea ce însemnează că poziția ocupată de Mihai Viteazul se putea ataca, fie de front, pe drumul cel mare, pe unde trebuia să treacă pârîul Bucovel (apa), matca Bucovelului cu malurile rîpoase (șanțul), puntea care va fi fost peste Bucovel, pe drumul mare, și pădurea de pe terasa de la Vest de Bucovel, fie pe la locul zis Gura Bucovelului, în dreptul capului de Apus al Dealului Mare, pe unde trebuia să se treacă și un munte, Dealul Mare, pe lîngă apa, șanțul și pădurea, spre a intra în poziția ocupată de armata română.

După această cercetare, Zamoyski, — tot el spune, — a hotărît să ducă armata, în ziua următoare, „căt-re acel loc, pe drumul muntelui, pe Dealul Mare, de pe care se vedea bine cîmpul și toate orînduiele lui Mihai“.

Asupra modului cum a decurs lupta, dau mai întăiu descrierea lui Miron Costin, care, pe lîngă o descriere vie și amănunțită a luptei, cuprinde și cuvinte foarte frumoase pentru Mihai Viteazul.

„Aripile (armatei polone) le ținea din a dreapta Pătru, oastea

călărească; dintr'acolo erau și husarii. Din a stînga Ieremia (Molvilă), cu oastea sa și cu o samă de Leși. Iară Zamoischi singur cu pedestrima și armata, adecă puștile (tunurile), au ținut mijlocul, și drept împotriva pedestrimii lui Mihai-Vodă au stătut cu oastea.

„Cu atît era mai meșter Zamoischi decît Mihai-Vodă, că, cit au sosit, îndată au făcut cu pedestrima sa băști (bastioane) de pămînt înalte și îndată au suit acolo puștile (tunurile). Toată ziua aceia (19 Octombree) au stătut războiul numai den tunuri unii la alții, și den seneațe (puști) dau peste apă.

„A doua zi, mai semeț Zamoischi decît Mihai, au trimes de au cercetat mai sus pe apă, de spre munte, și au aflat vad; și îndată aripa aceia ce sta den dreapta, stoluri după stoluri, au pornit la vad; stătut-au singur mai tare cu focul asupra vadului decît în ziua d'intiu. Mihai, văzînd că trece oastea călăreață a Leșilor prin alt vad, au mai întărit pedestrima și el cu șanțuri; iară el singur cu toată oastea călare au mers împotriva oștii cei leșești.

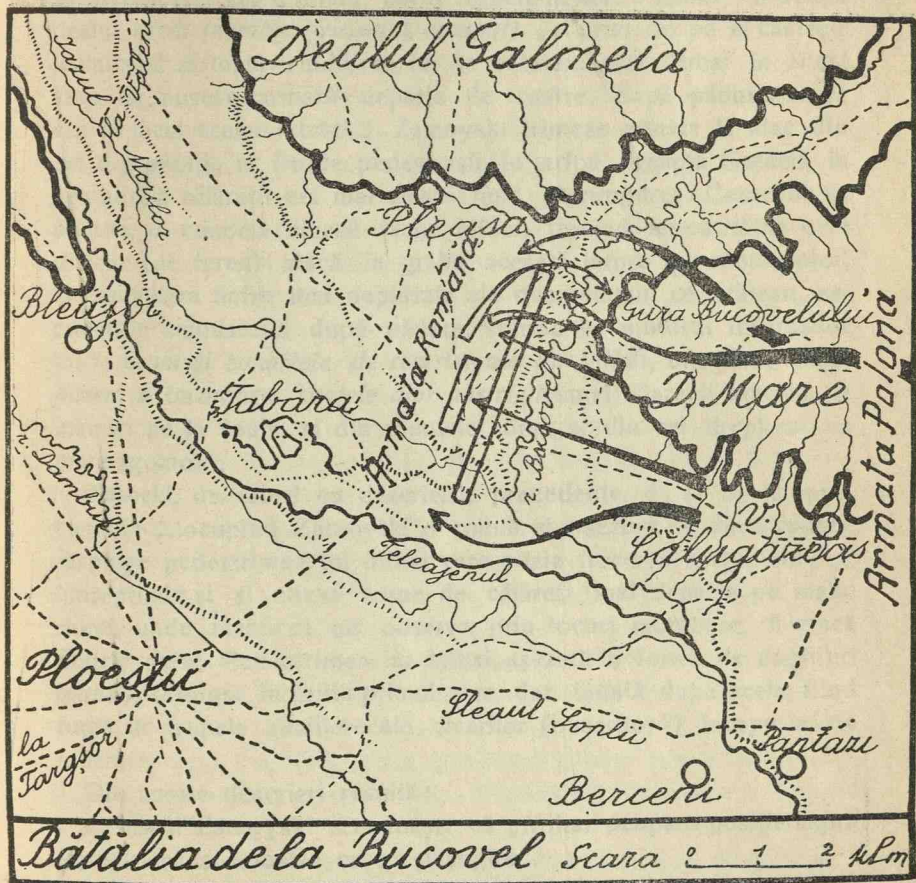
„Miratu-s'au Mihai de semeția Leșilor, cu ce sîrguință au apucat vadul. *Și-au stat un războiu mare acolo pentru vad. Singur Mihai-Vodă ca un leu în fruntea războiului;* și au fost războiul cîteva ceasuri, pînă au sosit și husarii. Nedepriusă oastea lui Mihai cu acel fel de oaste ce s'au pomenit, husarii.

„Dacă au sosit toată oastea Leșilor peste vad, și husarii s'au stolit și au mers asupra oștii lui Mihai, au biruit focul lui Zamoischi și de la celălalt vad pe pedestrima lui Mihai-Vodă. Și, cum au împins-o de la mal, din șanțurile lor, au și cuprins-o călărimea ce mai era cu Zamoischi, și au venit toată pedestrima lui Mihai-Vodă, cu toată armata (tunurile), pe mîna lui Zamoischi.

„A dat știre lui Mihai că pedestrima lui s'a spart de la vad, și acolo iarăși nu era cu puțință să se învingă oastea leșească Numai ce au căutat a da dos oștile lui Mihai, însă nu de tot în risipă, ce cu tocmeală, întorcându-se singur Mihai-Vodă cu capul său unde era greul.“

Raportul de la rîul „Iolason“ arată că Zamoyski a început atacul împotriva lui Mihai, „nu însă pe unde acesta se aștepta, ci trecînd un rîuleț“ și o pădure, — aceasta după ce Zamoyski pusese artileria pe un munte, de unde a început să tragă în cîmpul inamic“.

Zamoyski adaugă, în descrierea sa, „că, după primele focuri de

artilerie s'au strecurat doi oameni din oastea lui Mihai, cari au informat pe Zamoyski de ce oaste se găsea în acel loc. Erau șapte escadroane de mare număr.“

Hei Jenstein afirmă că „Zamoyski, spre a nu da timp lui Mihai să lovească el cel d'întăiu, porni trupele la atac... Zamoyski ocupă dealul vecin (*montem vicinum occupat*) „și privi de pe el castrele inamicului și toată rînduirea lui de bătaie..., căci Mihai în acest chip își pusese armata departe de castre, după pădurea care era în locul acelei întrări... Zamoyski trimise armata la atac din cei doi munți: în frunte pedestrașii, în aripa dreaptă Cazacii, în cea stîngă călăreții cei mai aleși. După pătrunderea Cazacilor în pădure, o cohortă aleasă (a lui Mihai) trecînd sinuositățile cele dificile (de teren) atacă în grabă această lature a pedestrașilor. De asemenea liniile mai depărtate ale dușmanului, ce stăteau ascunse în ambuscadă după pădure, sburau în ajutorul tovarășilor lor“; *acum și cohortele de rezervă ale lui Mihai, alergînd, începuseră a încunjura spatele alor noștri*. Atunci Cazacii atacă pe inamici pe la spate, și din muntele stîng, și din cel drept, cu un mare zgomot“.

Piasecki, de acord cu descrierile precedente, dă și unele precisiuni: „...ocupînd Zamoyski o colină și așezînd pe dînsa tunuri, răspinge pedestrima lui Mihai care păzia trecerea acelu rîu, și, îndreptîndu-și și cîteva trupe de călăreți mai departe pe malul rîului, unde inamicul nu observa, prin locuri muntoase, îl atacă dintr'o parte. Pedestrima lui Mihai, așezată în formă de unghiuri (*cunei*), răspinse îndîrjită primul atac, dar, îndată după aceia, fiind ruptă de trupele auxiliare ale eleaților (husarilor?), începu a da îndărăt“.

Din aceste descrieri rezultă:

1. Însuși Zamoyski recunoaște că „Mihai ocupa o poziție aspră (tare) și că o folosise cu meșteșugire“.

2. Zamoyski a cîștigat victoria prin faptul că a atacat poziția ocupată de Mihai Viteazul, îndreptînd atacul decisiv prin Dealul Mare, și, prin acest atac, în cas de reușită, — și orice atac poate să reușescă, dar poate și să nu reușescă, — Mihai Viteazul ar fi fost deslipit de dealurile și de pădurile Bucovelului și aruncat în cîmpie, unde ar fi fost strivit, sau prins, de numeroasa cavalerie de care dispunea Zamoyski.

3. Nu cred că Mihai Viteazul nu s'a așteptat să fie atacat pe

acolo prin Dealul Mare, cum afirmă raportul de la rîul „Iolason“ și cronicarul Piasecki, de oare ce suirea armatei pe acest deal și îndreptarea atacului pe acolo nu putea să fie un lucru imposibil și de care Mihai să nu fi trebuit să ducă grijă. Și, în acest cas, se naște, în mod natural, întrebarea: de ce Mihai nu a ocupat acest deal, și să fi venit luptînd în lungul lui, începînd de la Albești, așa cum a luptat în retragere de-a lungul crestei Istrița-Crostea?

Mai ales că era clar ca lumina zilei că, dacă l-ar fi ocupat Zamoyski, nu numai că poziția de pe dreapta Bucovelului cădea de la sine, dar prin aceasta armata romînă era amenințată să fie ruptă de dealuri și aruncată în cîmpie, primejdie de care până la Bucovel Mihai Viteazul s'a ferit încontinuu și cu succes. Atunci care să fi fost cauza pentru care Mihai Viteazul nu a ocupat acest deal? Eu cred că Mihai Viteazul nu a ocupat Dealul Mare spre a nu se descoperi și deci pentru a putea da în acest fel o bătălie prin surprindere. Și poate vor mai fi fost și alte considerații care vor fi intrat în calculele lui Mihai Viteazul și pe care noi nu le putem întrevea, cum poate va fi fost și vre-o eclipsă în judecarea situației și luarea măsurilor pentru darea bătăliei, lucru pe care nu-l cred, cînd știm că Mihai Viteazul cunoștea foarte bine aceste locuri și își dădea deci bine samă de ce putea face Zamoyski.

4. Mihai Viteazul a înțeles să dea lupta, *nu* ținîndu-se într'o defensivă pasivă, ci întrebuițînd o defensivă activă, adică dînd contra-atacuri, și chiar contra-atacuri generale, sau contra-ofensiva, singura formă de luptă defensivă prin care se putea cîștiga o victorie asupra atacatorului, așa cum, de altfel sînt văzute lucrurile și acum, și cum prevăd chiar regulamentele militare cele mai moderne.

5. Contra-atacurile date de Mihai Viteazul au avut ca obiectiv flancul și chiar spatele atacului decisiv inamic, care sînt cele mai sensibile puncte ale dispozitivului de luptă al atacatorului și care pot duce la înfrîngerea adversarului. Dar faptul că armata romînă a fost mult inferioară numericeste l-a împiedecat pe Mihai Viteazul de a păstra și exploata primele succese cîștigate și de a face față atacurilor încunjurătoare repetate, pe care Zamoyski le-a executat cu trupe numeroase de cavalerie, mereu înprospătate.

6. Mihai Viteazul nu s'a bătut la Bucovel numai de formă,

spre a nu se zice că nu s'a bătut, sau numai la noroc, cum poate ar fi dispus cineva să creadă, ci s'a bătut cu toată nădejdea spre a pedepsi și distruge pe vrăjmașul care i-a încălcat țara, și anume s'a bătut, așa cum spune Miron Costin, „ca un leu în fruntea războiului, și întorcîndu-se singur cu capul său unde era greul“, așa cum s'a bătut și la Călugăreni, și la Șelimber și la Goruslău.

6. Și, cînd vedem aceste forme de luptă folosite de Mihai Viteazul, la Bucovel, împreună cu splendida manevră în retragere și cu acțiuni în flancul inamicului, sprijinite pe creasta Istrița-Ciortea între Buzău și Cricov, și dacă mai comparăm aceste operațiuni militare, de pildă cu marșul procesional (marș de flanc în fața și în apropierea inamicului) pe care îl folosea Frederic-cel-Mare în bătăliile sale, putem trage fără esitare conclusia că Mihai Viteazul, de și a trăit și a luptat cu mai mult de o sută cincizeci de ani înainte de Frederic, și de și nu avea cultură scolastică militară, a fost totuși cu mult superior acestuia, și nu mă îndoiesc cîtuși de puțin că, dacă Frederic-cel-Mare ar fi trăit în timpul lui Mihai Viteazul și și-ar fi permis să execute acel marș procesional în fața lui Mihai Viteazul, acesta nu ar fi întîrziat să-l atace în timpul chiar al executării marșului, ieșind din practica obiceiurilor timpului, cum, de altfel, a procedat la Goruslău, care este o victorie curată a sa, ca și Călugărenii și Șelimberul.

De aceia putem zice cu drept cuvînt că este o fericire pentru neamul românesc că a avut în trecutul său un conducător politic și militar care într'o scurtă Domnie a realizat isprăvi mari, și mai ales că într'un singur an a străbătut ca un fulger Ardealul și Moldova și a realizat, de și trecător, unitatea națională, apoi, și ajuns în cea mai grea încercare, „încunjurat de dușmani atît de mulți și neîmpăcați“, cum însuși spune în memorialul său către Împăratul Rudolf, el nu și-a pierdut, nici speranța și nici curajul și a înțeles să-și facă sacra datorie de a apăra pămîntul sfînt al țării, încălcat de dușman, fără să se gîndească că avea armată mică și că ar putea să fie învins.

De aceia spun că marea personalitate a lui Mihai Viteazul și faptele sale trebuie să ni servească de far îndreptător în ce privește felul în care și noi ar fi să ne facem datoria de apărători ai pămîntului strămoșesc, în aceste timpuri turburi și ame-nințătoare.

7. Și nu pot termina mai bine acest capitol al expunerii de față decît redînd splendida legendă, inedită, culeasă de mine, și de fratele meu Gheorghe Petrescu-Sava în anul 1900, pe cînd eram elevi de liceu și cercetam împreună pe teren luptele lui Mihai Viteazul din jurul Ploeștilor, legendă auzită de noi de la bătrînul Niculae Surlă, din satul Strîmbenii Bleajoiului, de la Nord de Ploești, sat astăzi dispărut, fiind surpat de apa Teleajenului. Iat'o :

„— Mihai Viteazul nu este mort, domnișorilor ; el trăește și stă la graniță și păzește granița de Unguri.

— Cum să nu fie mort, moșule, căci el a trăit acum trei sute de ani, și chiar titva capului lui se găsește la Mănăstirea Dealului de lîngă Tîrgoviște, unde o vede toată lumea, și am văzut-o și noi.

— Nu este adevărat, taică, ce spune lumea. La mănăstirea din Tîrgoviște nu este, cum se zice, titva capului lui Mihai Viteazul ; acolo este căpățîna calului lui Mihai Viteazul, care este atît de mare, că fac ciorile cuiburi în ochii ei“.

— Nu este căpățîna de cal, moșule ; la mănăstirea din Tîrgoviște este titvă de om ; am văzut-o noi : este chiar scris pe ea că este titva lui Mihai Viteazul.

— Ei, domnișorilor, dumneavoastră, văd eu, vreți numai să mă năcăjiți pe mine ; dar eu știu că acolo este căpățîna calului lui Mihai Viteazul.

— Ai fost dumneatale acolo de ai văzut-o, de zici că este așa ?

— Ei, n'am fost eu, dar mi-au spus și mie bătrîni de aici din sat, dară și lor li-au spus alți, cari au fost acolo, și au văzut cum își făceau ciorile cuiburi în ochii ei.

Am mai căutat prin bătrîni din partea locului să vedem dacă această legendă se mai păstrează, sau dacă a mai putut-o afla și în alte părți.

Este păcat că nu se mai păstrează, dar găsirea ei după trei sute de ani de la moartea lui Mihai Viteazul dovedește că Marele Voevod al Unității Naționale a trăit în sufletul poporului și sigur că încă trăiește, dacă nu prin legende, cel puțin în mod latent, și poruncește să ni apărăm granițele, adecă pămîntul strămoșesc, așa cum atît de fericit, — aș putea spune chiar profetic, — s'a exprimat d. N. Iorga în cuvîntarea ținută la Buzău cu ocazia comemorării Marelui Voevod, în ziua de 8 Novembre 1939.

IX.

Tabăra lui Mihai Viteazul de la Ploești.

În ziua luptei de la Bucovel, Mihai Viteazul și-a avut tabăra în mod sigur înapoia pădurii pe a cărei margine de Răsărit ocupase poziție cu armata sa. Acolo a fost văzut de către Zamoyski, de pe Dealul Mare, pe care el și-a dus armata la atacul poziției lui Mihai Viteazul, așa cum s'a văzut în cursul descrierii luptei de la Bucovel.

Astfel stînd lucrul, această tabără nu s'a putut găsi în altă parte decît pe terasa care se desfășoară pe malul stîng al Teleajenului, a Vest de comuna actuală Bucov, și care poartă numele de Cetățuia Mare, Cetățuia Mică și Cetățuia Rotundă.

Acest loc este foarte potrivit pentru așezarea unei tabere, de oare ce este puțin înălțat față de albia Teleajenului, se apără ușor prin malul cu care terasa se termină asupra Teleajenului, care este foarte iute, precum și prin insula diluvială naturală care se află în mijlocul dispozitivului și care e numită de popor Cetățuia Mare, — și încă pentru că locul dispune de apă de ajuns, atît pentru băut, cît și pentru preparat hrana, adăpat vitele și spălat, în Teleajen, precum și în Iazul Morilor, care ambele pot folosi taberei și pentru apărare.

Dar Mihai Viteazul și-a avut tabăra aici, nu numai în ziua luptei de la Bucovel, dar și mai înainte, ba încă o tabără foarte mare, în care puteau să încapă pînă la 50.000 de ostași.

Astfel, după terminarea luptei, Zamoyski, vizitînd cîmpul de luptă, și considerînd locul unde Mihai Viteazul își avuse tabăra, deducea după lucrările de castramentaj găsite acolo că Mihai trebuie să fi avut o armată cu mult mai mare decît armata polonă, care știm că era de aproape 40.000 de oameni. Și locul acestei tabere era atît de potrivit prin așezarea lui, precum și prin lucrările pe care le poseda, încît a făcut pe Zamoyski să staționeze acolo cel puțin pînă la 25 Octombrie, deci cinci zile, de oare ce îl vedem că expediază din această tabără, zisă de la Bucovel, o scrisoare la această dată.

La 10 Septembrie 1597, Lasotta, secretarul trupelor imperiale din armata lui Mihai Viteazul, raportează ca „oamenii lui Mihai Viteazul stau la pasurile ardelene, în puțință de a se uni cu trupele lui Sigismund, care păzesc granițele Ardealului din spre Moldova

contra Tatarilor“; ceia ce de aici, din această tabără de lângă Ploești, Mihai Viteazul putea face mai bine decît de oriunde, în plus că din acest punct putea face și el față unei năvăliri tătărăști venite din Moldova.

Ceva mai târziu, Ioan de' Marini, un alt trimes al Împăratului, raportează, la 15 Octombrie 1597, că „Voevodul își are armata la două zile cale de Tîrgoviște, tăbărită într'un lagăr lângă o localitate unde vînzarea este mai bună ca în toată țara, și toate s'nt cu prisosință, iar armata este aprovisionată acolo din destul și cu de toate“, ceia ce concordă cu așezarea orașului Ploești, tîrg înființat de Mihai Viteazul în calea Ardealului și a Moldovei.

Tot Ioan de' Marini spune, în alt raport al său că „disciplina în tabăra lui Mihai este atît de severă, încît nu se fură niciun ciorchine de strugure din viile vecine cu tabăra“, vii care aici sînt foarte aproape, atît în Dealul Gîlmeii, cît și în Dealul Mare.

Și în 1599 Mihai Viteazul tot aici își va fi adunat și instruit armata, de oare ce îl vedem că pornește de la Ploești pentru cucerirea Ardealului.

Oamenii bătrîni, de acum patruzeci de ani, mi-au spus că, atunci cînd ei erau tineri, locul taberii era acoperit cu nuci bătrîni, probabil plantațiile de nuci ale taberii, care apărau tabăra de arșița soarelui și de furtuni.

Tot acei oamenii bătrîni mi-au mai spus că acest loc se mai numia și: „în funii“, fără însă să știe de ce se numia așa.

Cu ocazia vizitei făcute de d. N. Iorța în zlua de 8 Novembre 1939, atît pe locul luptelor de la Năieni, cît și pe locul luptei de la Bucovel, precum și pe locul taberii, s'a hotărît să se ridice cîte o piatră comemorativă pe fiecare din aceste locuri.

